

Підсумовуючи, зазначимо, що тема корупції сьогодні в умовах війни є особливо чутливою для українського суспільства. Тому запобігання та протидію цьому явищу потрібно починати ще з розробки та ухвалення нормативно-правових актів. Урахування вищевикладених пропозицій та зауважень дозволить підготувати більш виважений щодо подолання корупційних ризиків законодавчий акт.

*Одержано: 28.09.2022*

**Анатолій Миколайович КЛОЧКО,**

*проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор*

## **СТАНОВЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД**

На зорі історії людства корупція не була проблемою. Тоді замість того, щоб використовувати хабарі, люди робили «пожертви» своїм богам і вождям, сподіваючись отримати їх ласку. У певному сенсі таку взаємність навіть можна було розглядати як певний імпульс, що дозволяв розвиватися культурам і цивілізаціям. Однак з часом починали з'являтися релігійні та громадянські інституції, які потребували дотримання правил справедливості і належного управління, що мало забезпечити їх легітимізацію та лояльність і довіру з боку населення. Таким чином, щоб зрозуміти, як світ намагався протидіяти корупції, потрібно розглянути історію законів проти хабарництва.

Фараони та королі повинні були продемонструвати, що верховенство закону має бути беззаперечним, а спроби його ігнорування будуть неодмінно покарані. Саме тоді починають з'являтися перші випадки протидії корупції на рівні держави. В історичних джерелах можна знайти чимало згадок про хабарі та закони, що мали перешкоджати подібним практикам. Так, в одному з асирійських архівів віком приблизно 3400 років археологами було знайдено табличку із вказаними іменами «осіб, які отримували хабарі» [1, с. 44]. Єгипетський фараон Хоремхеб (1342–1314 рр. до н.е.) видав перший зареєстрований закон про світське покарання за хабарництво. В едикті фараона йшлося про те, що будь-який суддя, який отримав винагороду від одного з учасників судового процесу і через це ігнорував іншу сторону, був винним у «злочині проти правосуддя» і підлягав смертній карі [1, с. 62]. Проте подібні заходи не зупинили поширення практики підкупу судових органів за межі Єгипту.

Грецький історик Павзаній зазначав, що перед початком кожних Олімпійських ігор усі судді, спортсмени, їхні родичі і тренери присягалися над

тілом кабана, що вони будуть дотримуватися олімпійських правил, спрямованих на запобігання корупції. Однак, як і в наші часи, не всі грали за правилами. У того ж Павзанія є свідчення про те, що Каліпп з Афін підкуповував своїх колег-конкурентів хабарами [1, с. 183]. Подібні випадки були далеко не поодинокими. Ця практика тривала до моменту, поки римський імператор Феодосій не скасував Олімпійські ігри у 394 р. н.е. через нестримну корупцію та жорстокість.

Погляди людей на корупцію зазнавали змін і ставали більш негативним паралельно з розвитком та вдосконаленням інститутів державної влади. Неоднозначне ставлення ранніх суспільств до дарування подарунків посадовцям, наділений владними повноваженнями, змінюється на бажання мати закони, що зроблять подібні «підношення» протиправними. Згодом відбувається й універсалізація трактування дефініції «хабар», що стала означати «спонукання, що має неправомірний вплив на виконання публічної функції, яка виконується безоплатно» [2, с. 81]. Незважаючи на те, що заперечення хабарництва розпочалося з моральних міркувань, згодом воно перетворюється на юридичну концепцію, яку аналізують і сучасні правники.

Загальновідомо, що Френсіс Бекон був одним із найяскравіших юристів, суддів і філософів в історії Англії. Проте не так багато сучасників знають, що він також був одним із найбільш корумпованих лорд-канцлерів. Незважаючи на те, що був надзвичайно здібним юристом, який намагався справедливо вершити правосуддя, Бекон, за спогадами сучасників, вважався надто відстороненим і філософськи замисленим, що не дозволяло йому помічати хабарі, які надходили його слугам. Потрапивши до двору короля Якова I, Бекон був звинувачений в отриманні хабара. Вороги у парламенті висунули йому імпічмент за двадцятьма трьома звинуваченнями у хабарництві та корупції. Бекону довелося погодитися зі звинуваченнями і визнати себе винним у корупції [3, с. 11].

Показовим був і прецедент в англійському загальному праві, що мав місце під час проведення судового процесу над Уорреном Гастінгсом, який у вісімнадцять років поїхав до Індії як клерк Ост-Індської компанії і швидко йшов службовими сходами, поки його не призначили британським губернатором Бенгалії у 1772 р. Під час перебування на цій посаді він накопичив величезні статки, які значно перевищували його зарплатню. Едмунд Берк, член Палати громад, звинуватив Компанію у великих зловживаннях в Індії, не оминувши і її голову, який нібито отримував великі хабарі. У результаті своїх розслідувань Берк та його колеги-парламентарі підготували документ про імпічмент Гастінгсу, де стверджували, що різні зловживання владою становлять «тяжкі злочини та проступки», враховуючи «корупцію, спекуляцію та вимагання» [2, с. 112]. Отримавши підтримку Палати громад, у 1787 р. Палата лордів розпочала процес імпічменту корумпованого посадовця.

Батьки-засновники США теж не залишили поза увагою корупцію під час роботи над проектом американської Конституції. Більш за все їх турбували прояви корупції у виконавчій владі, але вони розширили цю концепцію, включивши до неї судову владу. Механізмом, який ними було вбудовано у Конституцію для вирішення цієї проблеми, став імпідмент. У Конституційному конвенті 1787 р. вперше зазначалося, що підставою для імпідменту може бути «державна зрада, підкуп або корупція». Згодом термін «корупція» зник. В остаточному варіанті Конституції його замінили на «інші тяжкі злочини та проступки», використовуючи формулювання, запропоновані під час вищезгаданого процесу над Гастінгсом у англійському парламенті [4, с. 109].

Отже, поняття «корупції» вже було відомо на ранніх етапах розвитку людської цивілізації. Із часом у суспільстві назріла потреба у протидії цьому явищу, яка могла бути реалізована лише за умови наявності дієвого антикорупційного законодавства, перші елементи якого склалися вже у передових суспільствах Нового часу.

#### **Список бібліографічних посилань**

1. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 252 с.
2. Kroeze R., Vitória A., Geltner G. Anti-corruption in History: From Antiquity to the Modern Era. Oxford: Oxford University Press, 2018. 368 p.
3. Коваль І. Френсіс Бекон – видатний новатор і пропагандист науки. Знання європейського права. 2021. № 5. С. 8–11.
4. Teachout Z. Corruption in America: From Benjamin Franklin's Snuff Box to Citizens United. Harvard : Harvard University Press, 2014. 384 p.

*Одержано: 01.10.2022*

**Юлія Володимирівна АЛЕКСЄВА-ДАНИЛЕНКО,**

*аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ*

## **КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ І ЗЛОЧИНИ ЯК СКЛАДОВІ КОРУПЦІЇ**

Кримінальний проступок – це передбачене Кримінальним кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян (51000 грн) або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі (згідно ч. 2 ст. 12 КК України).

Як відомо, кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини.